

Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie

**OCENA DOSTOSOWANIA GOSPODARSTWA ROLNEGO DO NORM
I WYMOGÓW WZAJEMNEJ ZGODNOŚCI**

**Metodyka doradzenia
Świadczenie usług doradczych w ramach
PROGRAMU ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH
2014-2020**

*Zatwierdzona przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi
SAR-drw-bo-655-68/16 z dnia 13.04.2016 r.*

Brwinów, 2016

SPIS TREŚCI

I. Wstęp	3
II. Ogólne zasady świadczenia usługi doradczej „Ocena dostosowania gospodarstwa rolnego do norm i wymogów wzajemnej zgodności”	5
III. Dokumenty wspólne dla wszystkich usług doradczych – wykaz	11
IV. Harmonogram realizacji programu doradczego	13
V. Narzędzia pracy doradczej	15
VI. Załączniki	15

I. Wstęp

Reforma Wspólnej Polityki Rolnej, wdrażana w starych państwach członkowskich Unii Europejskiej od 2005 roku, wprowadziła między innymi powiązanie otrzymywania płatności bezpośrednich i płatności specyficznych dla określonych kierunków produkcji z obowiązkiem spełniania określonych standardów przez gospodarstwo zwanych zasadą wzajemnej zgodności (*cross-compliance*).

W rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady UE 1306/2013, w sprawie finansowania wspólnej polityki rolnej, podkreślono w preambule znaczenie systemu doradztwa (11) „System doradztwa rolniczego powinien obejmować przynajmniej obowiązki na poziomie gospodarstwa wynikające z norm i wymogów w zakresie zasady wzajemnej zgodności. System ten powinien również obejmować wymogi, jakich należy przestrzegać w odniesieniu do praktyk rolniczych korzystnych dla klimatu i środowiska oraz utrzymywania użytków rolnych”

W Polsce, normy i wymogi wzajemnej zgodności wdrożone zostały w obszarach:

- + od roku 2009 – wymogi w zakresie ochrony środowiska, identyfikacji i rejestracji zwierząt,
- + od roku 2011 – wymogi w zakresie zdrowia publicznego, zdrowia zwierząt i zdrowotności roślin,
- + od roku 2013 wdrożone zostały wymogi w zakresie dobrostanu zwierząt.
- + od roku 2015 zmniejszono liczbę obowiązujących norm i wymogów

W nowym systemie (tak jak dotychczas) wysokość otrzymywanych przez rolników płatności bezpośrednich oraz płatności nieinwestycyjnych w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013¹ i 2014-2020, uzależniona będzie od spełniania **zasady wzajemnej zgodności**, na którą składają się:

- + normy dotyczące utrzymania gruntów wchodzących w skład gospodarstwa rolnego w dobrej kulturze rolnej zgodnej z ochroną środowiska (DKR) oraz

¹ Dotyczy kontynuacji zaciągniętych zobowiązań

✚ podstawowe wymogi z zakresu zarządzania (*Statutory Management Requirements – SMR*),

określone w załączniku II do rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1306/2013.

Nowy kształt zasady wzajemnej zgodności²

Obszar	Główna kwestia	Wymogi i normy wzajemnej zgodności	
Środowisko, zmiana klimatu, utrzymanie gruntów w dobrej kulturze rolnej	Woda	SMR 1	Ochrona wód przed skutkami niewłaściwego stosowania nawozów zawierających azot na obszarach OSN
		GAEC 1	Strefy buforowe wzdłuż cieków wodnych – przestrzeganie obowiązków dotyczących stosowania nawozów w określonych odległościach od cieków i zbiorników wodnych
		GAEC 2	Przestrzeganie procedur wydawania zezwoleń wodnoprawnych w celu nawadniania
		GAEC 3	Ochrona wód podziemnych przed zanieczyszczeniem niebezpiecznymi substancjami
	Gleba i zasoby węgla	GAEC 4	Minimalna pokrywa glebowa – obowiązek utrzymania okrywy ochronnej gleby na powierzchni co najmniej 30% gruntów ornych, położonych na obszarach zagrożonych erozją wodną, wchodzących w skład gospodarstwa rolnego w terminie co najmniej od 1 listopada do dnia 15 lutego
		GAEC 5	Prowadzenie uprawy na gruntach ornych położonych na stokach o nachyleniu powyżej 20° (zakaz utrzymywania ugoru czarnego oraz uprawy roślin wymagających utrzymywania redlin wzdłuż stoku; obowiązek utrzymywania okrywy roślinnej lub ściółki w międzyrzędziach w przypadku upraw wieloletnich)
		GAEC 6	Utrzymanie poziomów materii organicznej gleby poprzez zakaz wypalania gruntów rolnych
	Różnorodność biologiczna	SMR 2	Ochrona określonych gatunków ptaków poprzez przestrzeganie działań obligatoryjnych na obszarach Natury 2000 oraz na terenie całego kraju poprzez respektowanie określonych zakazów

² Materiał informacyjny MRiRW sierpień 2015

		SMR 3	Ochrona określonych typów siedlisk przyrodniczych, gatunków zwierząt oraz gatunków roślin poprzez przestrzeganie działań obligatoryjnych na obszarach Natury 2000
	Krajobraz, minimalny poziom utrzymania	GAEC 7	Zachowanie cech krajobrazu (pomników przyrody, rowów do 2 m szerokości, oczek wodnych o łącznej powierzchni mniejszej niż 100 m ²) oraz zakaz przycinania drzew i żywopłotów w okresie od 15 kwietnia do 31 lipca, z wyłączeniem wierzb, drzew owocowych oraz zagajników o krótkiej rotacji.
Zdrowie publiczne, zdrowie zwierząt i zdrowie roślin	Bezpieczeństwo żywności	SMR 4	Bezpieczeństwo żywności i pasz
		SMR 5	Zakaz stosowania związków o działaniu hormonalnym, tyreostatycznym i beta agonistycznym
	Identyfikacja i rejestracja zwierząt	SMR 6	Identyfikacja i rejestracja świń
		SMR 7	Identyfikacja i rejestracja bydła
		SMR 8	Identyfikacji i rejestracja owiec i kóz
	Choroby zwierząt	SMR 9	Zapobieganie, kontrola i zwalczanie przenośnych gąbczastych encefalopatii (TSE).
Środki ochrony roślin	SMR 10	Przestrzeganie zasad właściwego stosowania środków ochrony roślin	
Dobrostan zwierząt	Dobrostan zwierząt	SMR 11	Przestrzeganie norm ochrony cieląt
		SMR 12	Przestrzeganie norm ochrony świń
		SMR 13	Przestrzeganie norm ochrony zwierząt gospodarskich

II. Ogólne zasady świadczenia usługi doradczej „Ocena dostosowania gospodarstwa rolnego do norm i wymogów wzajemnej zgodności”

Kto może świadczyć usługi doradcze?

- + publiczne podmioty doradcze, tj. wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego i izby rolnicze;
- + prywatne podmioty doradcze;
- + konsorcja tworzone przez wyżej wymienione podmioty.

Beneficjenci usług:

Rolnicy posiadający numer identyfikacyjny producenta nadany na podstawie przepisów ustawy³. *właściciele gruntów rolnych, właściciele zwierząt gospodarskich*

Liczba wizyt w gospodarstwie.

W przypadku sporządzania pełnej oceny dostosowania gospodarstwa do norm i wymogów - minimum jedna wizyta w celu lustracji gospodarstwa i wypełnienia list kontrolnych.

W innych wypadkach - według potrzeb

Przepisy prawne dotyczące norm i wymogów wzajemnej zgodności:**I. Unijne:**

- + Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1307/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające przepisy dotyczące płatności bezpośrednich dla rolników na podstawie systemów wsparcia w ramach wspólnej polityki rolnej oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 637/2008 i rozporządzenie Rady (WE) nr 73/2009 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013, str. 608, z późn. zm.),
- + Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 641/2014 z dnia 16 czerwca 2014 r. ustanawiające zasady stosowania rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1307/2013 ustanawiającego przepisy dotyczące płatności bezpośrednich dla rolników na podstawie systemów wsparcia w ramach wspólnej polityki rolnej (Dz. Urz. UE L 181 z 20.06.2014, str. 74),
- + Rozporządzenie delegowane Komisji (UE) nr 639/2014 z dnia 11 marca 2014 r. w sprawie uzupełnienia rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1307/2013 ustanawiającego przepisy dotyczące płatności bezpośrednich dla rolników na podstawie systemów wsparcia w ramach wspólnej polityki rolnej oraz zmiany załącznika X do tego rozporządzenia (Dz. Urz. UE L 181 z 20.06.2014, str. 1),

³ z dnia 18 grudnia 2003 roku o krajowym systemie ewidencji producentów, ewidencji gospodarstw rolnych oraz ewidencji wniosków o przyznanie płatności (Dz.U. z 2004 r. Nr 10, poz. 76 ze zm.)

- + Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1306/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie finansowania wspólnej polityki rolnej, zarządzania nią i monitorowania jej oraz uchylającego rozporządzenia Rady (EWG) nr 352/78, (WE) nr 165/94, (WE) nr 2799/98, (WE) nr 814/2000, (WE) nr 1290/2005 i (WE) nr 485/2008 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013, str. 549, z późn. zm.),
- + Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 809/2014 z dnia 17 lipca 2014 r. ustanawiające zasady stosowania rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1306/2013 w odniesieniu do zintegrowanego systemu zarządzania i kontroli, środków rozwoju obszarów wiejskich oraz zasady wzajemnej zgodności (Dz. Urz. UE L 227 z 31.07.2014, str. 69),
- + Rozporządzenie delegowane Komisji (UE) nr 640/2014 z dnia 11 marca 2014 r. uzupełniające rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1306/2013 w odniesieniu do zintegrowanego systemu zarządzania i kontroli oraz warunków odmowy lub wycofania płatności oraz do kar administracyjnych mających zastosowanie do płatności bezpośrednich, wsparcia rozwoju obszarów wiejskich oraz zasady wzajemnej zgodności (Dz. Urz. UE L 181 z 20.06.2014, str. 48).

II. Krajowe:

- + Ustawa z dnia 5 lutego 2015 r. o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego (Dz. U. poz. 308 i 653 z r 2015),
- + Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 12 marca 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania płatności bezpośrednich i płatności niezwiązanej do tytoniu (Dz. Urz. poz. 351),
- + Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 13 maja 2015 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania płatności bezpośrednich i płatności niezwiązanej do tytoniu (Dz. U. poz. 672)
- + Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 6 marca 2015 r. w sprawie elementów krajobrazu uznawanych za część kwalifikującego się obszaru działki rolnej oraz ich szerokości (Dz. U. poz. 336),

- + Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 6 marca 2015 r. w sprawie gatunków drzew, których uprawa stanowi zagajnik o krótkiej rotacji, oraz maksymalnego cyklu zbioru dla każdego z tych gatunków drzew (Dz. U. poz. 339),
- + Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 9 marca 2015 r. w sprawie norm w zakresie dobrej kultury rolnej zgodnej z ochroną środowiska (Dz. U. poz. 344),
- + Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 9 marca 2015 r. w sprawie wyznaczenia trwałych użytków zielonych wartościowych pod względem środowiskowym (Dz. U. poz. 348),
- + Obwieszczenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 10 marca 2015 r. w sprawie wykazu wymogów określonych w przepisach Unii Europejskiej z uwzględnieniem przepisów krajowych wdrażających te przepisy (M. P. poz. 329),
- + Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 11 marca 2015 r. w sprawie obszarów uznawanych za obszary proekologiczne oraz warunków wspólnej realizacji praktyki utrzymania tych obszarów (Dz. U. poz. 354),

Kolejność czynności:

- 1. Wstępny wywiad z rolnikiem** (w trakcie zgłaszania zapotrzebowania na usługę) dotyczącym profilu produkcji gospodarstwa i uczestniczenia w działaniach PROW.
- 2. Zapoznanie się z warunkami zewnętrznymi i wewnętrznymi gospodarstwa.**

Doradca wykonujący usługę doradczą powinien przed przystąpieniem do jej wykonania zapoznać się z dokumentami, od których zależy zakres wymogów obowiązujących w konkretnym gospodarstwie, dotyczącymi:

- a) położenia (lub nie) gospodarstwa na Obszarach Szczególnie Narażonych (OSN), na zanieczyszczenia spowodowane przez azotany pochodzenia rolniczego;
- b) położenia (lub nie) gospodarstwa na obszarze NATURA 2000,
- c) planów zadań ochronnych albo planów ochrony obejmujących użytki rolne należące lub użytkowane przez rolnika,
- d) położenia gospodarstwa na terenie parku krajobrazowego, parku narodowego, rezerwatu, obszaru chronionego krajobrazu, w strefie ochronnej ujęć wody,

- e) położenia (lub nie) gospodarstwa na obszarze zagrożonym erozją wodną,
- f) innymi – właściwymi dla danego regionu, miejscowości, gospodarstwa.

W trakcie sporządzania oceny spełnienia wymogów wzajemnej zgodności doradca powinien również:

- 1) uzyskać od rolnika informację dotyczącą realizowanych działań rolnośrodowiskowych, które wymagają spełnienia szczegółowych wymogów właściwych dla tych działań,
- 2) uzyskać od rolnika informację czy stosuje osady ściekowe w gospodarstwie,
- 3) uzyskać informacje dotyczące kierunków i skali produkcji zwierzęcej, stosowanego systemu utrzymania zwierząt, struktury użytkowania gruntów w gospodarstwie,
- 4) zapoznać się z umową zbytu nadwyżki nawozów naturalnych lub umową dzierżawy gruntów rolnych w gospodarstwach położonych na OSN jeżeli produkcja azotu w nawozach naturalnych przekracza w gospodarstwie 170 kg N na 1 ha użytków rolnych,
- 5) sprawdzić czy rolnik posiada plany nawożenia jeżeli gospodarstwo położone jest na OSN,
- 6) w przypadku stosowania komunalnych osadów ściekowych sprawdzić czy rolnik, który posiada gospodarstwo rolne lub jego część na obszarach OSN, posiada:
 - ✚ kartę przekazania odpadu,
 - ✚ wyniki analizy zastosowanego osadu ściekowego,
 - ✚ wyniki analizy gleby, na której był/jest stosowany komunalny osad ściekowy,
 - ✚ dokument zalecanych dawek osadów ściekowych.
- 7) sprawdzić, czy rolnik posiada dokument zbycia substancji niebezpiecznych i opakowań po tych substancjach,
- 8) sprawdzić, czy rolnik posiada prawidłowo prowadzoną ewidencję zabiegów ochrony roślin,
- 9) sprawdzić, czy rolnik posiada aktualne zaświadczenie o ukończeniu szkolenia w zakresie stosowania środków ochrony roślin przez osoby wykonujące zabiegi,
- 10) sprawdzić, czy badanie sprawności technicznej opryskiwacza jest aktualne,

- 11) sprawdzić czy księga rejestracji bydła, świń, owiec lub kóz w gospodarstwie prowadzona jest prawidłowo,
- 12) sprawdzić, czy paszporty dla bydła mają aktualne wpisy,
- 13) sprawdzić, czy dokumentacja leczenia zwierząt jest przechowywana przez odpowiedni okres czasu,
- 14) sprawdzić, czy rolnik posiada dokumentację potwierdzającą rodzaj i pochodzenie pasz stosowanych w żywieniu zwierząt oraz dokumentację dotyczącą kupna/sprzedaży produktów rolnych,
- 15) sprawdzić, czy w gospodarstwie prowadzona jest ewidencja stosowania środków dezynfekcyjnych w budynkach inwentarskich,
- 16) sprawdzić, czy rolnik posiada zezwolenie wodno-prawne lub pozwolenie zintegrowane, jeżeli w gospodarstwie jest wymagane.

W przypadku wątpliwości dotyczących informacji istotnych dla prawidłowej oceny dostosowania gospodarstwa do wymogów wzajemnej zgodności oraz prawidłowego sporządzenia planu dostosowania, ewentualne informacje od rolnika należy odnotować w liście sprawdzającej.

Informacje te mogą dotyczyć:

- + stanów inwentarza, jeżeli rolnik nie prowadzi aktualnego rejestru inwentarza lub zapisy budzą wątpliwości – potrzebne do obliczenia produkcji nawozów naturalnych, pojemności zbiorników na nawozy naturalne na OSN, oceny minimalnej powierzchni kopców na sztukę trzody chlewnej, cieląt itp.,
- + aktualności wpisów w wymaganej dokumentacji,
- + planów działań rolnośrodowiskowych realizowanych w gospodarstwie i związanych z tym dodatkowych wymogów,
- + planowanych zmian w gospodarstwie mających związek ze zmianą wymogów wzajemnej zgodności, jeżeli sporządzany jest plan dostosowania gospodarstwa do wymogów np. powiększenie skali produkcji zwierzęcej a produkcja obornika, powierzchnia i pojemność zbiorników na nawozy naturalne, warunki dobrostanu zwierząt.

3. **Wybranie odpowiedniego zestawu list** sprawdzających odpowiednich dla gospodarstwa.
4. **Wizja lokalna (wizyta w gospodarstwie)** i ocena dostosowania gospodarstwa do norm i wymogów wzajemnej zgodności - główne źródło informacji w zakresie większości wymogów i norm.

Po wyborze właściwego dla danego gospodarstwa zestawu list sprawdzających doradca dokonuje oceny spełnienia wymogów szczegółowych umieszczonych na listach sprawdzających i przy każdym z wymogów wypełnia właściwą kolumnę: (TAK lub NIE lub NIE DOTYCZY, Opis stanu stwierdzonego).

Kolumnę „Opis stanu stwierdzonego” należy wypełnić nie tylko w przypadku stwierdzonej niezgodności, ale również w przypadku zgodności z wymogiem.

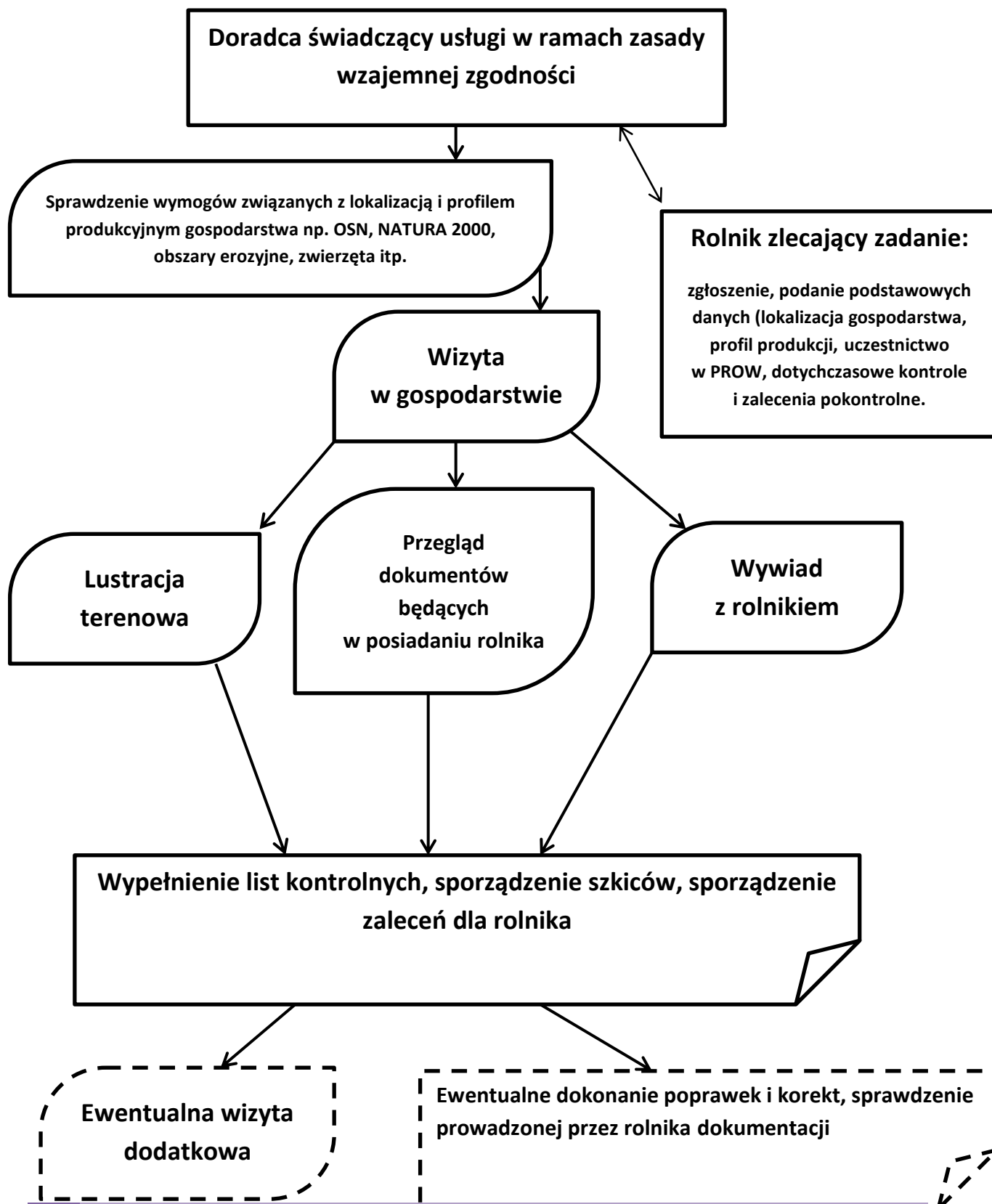
W przypadku niewielkich naruszeń rolnik sam może je zlikwidować, stosując się do zaleceń doradcy, na podstawie zrobionej przez niego oceny dostosowania gospodarstwa do wymogów wzajemnej zgodności. Zalecenia w formie pisemnej powinny być odnotowane przez doradcę pod listą sprawdzającą.

5. **Efektom końcowym sporządzonej oceny** spełnienia wymogów i norm wzajemnej zgodności będą:
 - + wypełnione listy sprawdzające
 - + ewentualne zalecenia dotyczące skorygowanie nieprawidłowości oraz
 - + -„Raport z przeprowadzonej oceny dostosowania gospodarstwa do zasad wzajemnej zgodności”

III. Dokumenty wspólne dla wszystkich usług doradczych – wykaz

1. Informacje o gospodarstwie, rolniku i analiza możliwości rozwoju.
2. Zakres realizacji kompleksowego programu doradczego.
3. Karta usługi doradczej.
4. Oświadczenie o realizacji programu doradczego.
5. Raport z realizacji programu doradczego.

Schemat blokowy:

IV. Harmonogram realizacji programu doradczego

(zadania i opis czynności wykonywanych w kolejnych latach realizacji programu doradczego)

L.p.	Zadanie	Opis czynności w ramach zadania	Dokumentacja	Termin realizacji (w latach)	Uwagi
1.	Wypełnienie list sprawdzających i wydanie zaleceń	1. Wywiad z rolnikiem	1. Wypełnienie list sprawdzających	1 rok usługi	
		2. Wizyta w gospodarstwie	2. Wydanie zaleceń	1 rok usługi	
		3. Przegląd dokumentów zewnętrznych (wykazy obszarów szczególnych, mapy itp.) oraz wewnętrznych gospodarstwa (wnioski obszarowe, dokumenty PROW itp.)	3. Sporządzenie wyliczeń (np. produkcja obornika, powierzchnia płyty itp.)	1 rok usługi	
2.	Korekty zaleceń, pomoc w uzupełnieniu dokumentacji	1. Opcjonalnie druga wizyta w gospodarstwie	1. Raport z drugiej wizyty: jaka była przyczyna, dokonane czynności.	Pozostałe lata	W przypadku dużej ilości niezgodności wykazanych w trakcie czynności w pierwszym roku lub na prośbę rolnika.

		<p>2. Opcjonalnie przegląd dokumentacji wewnętrznej gospodarstwa, sprawdzenie poprawności prowadzenia, przypomnienie zaleceń</p>	<p>2. Naniesienie poprawek i/lub pozostawienie wzorca wypełnienia dokumentacji</p>	<p>Pozostałe lata</p>	<p>na prośbę rolnika.</p>
		<p>3. Pomoc w przypadku konieczności odpowiedzi na dokumenty pokontrolne ARiMR, IW, IA itp.</p>	<p>3. Pomoc w przygotowaniu odpowiedzi/informacji/odwołania/skargi</p>	<p>Pozostałe lata</p>	<p>na prośbę rolnika.</p>

V. Narzędzia pracy doradczej

1. Listy sprawdzające dostosowanie gospodarstwa do norm i wymogów wzajemnej zgodności
2. Aplikacje do obliczania produkcji azotu, wielkości urządzeń do przechowywania nawozów naturalnych w gospodarstwie rolnym.

VI. Załączniki

Wyciąg z Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady(UE) z dnia 17 grudnia 2013r., art. 15 - Usługi doradcze, usługi z zakresu zarządzania gospodarstwem i usługi z zakresu zastępstw

Opis rodzaju operacji

Zakres porady musi obejmować **co najmniej jeden z następujących elementów:**

- + **zobowiązania wynikające z obowiązkowych wymogów dotyczących zarządzania lub norm dotyczących dobrej kultury rolnej zgodnej z ochroną środowiska; - praktyki rolnicze korzystne dla klimatu i środowiska,**
- + działania służące modernizacji gospodarstwa rolnego, budowaniu konkurencyjności, integracji sektorowej, innowacji, zorientowaniu na rynek oraz promowaniu przedsiębiorczości;
- + **wymogi do celów wdrożenia art. 11 ust. 3 dyrektywy 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady; (wodna)**
- + wymogi do celów wdrożenia art. 55 rozporządzenia (WE) nr 1107/2009, w szczególności zgodności z ogólnymi zasadami zintegrowanej ochrony przed szkodnikami, o której mowa w art. 14 dyrektywy 2009/128/WE ustanawiającej ramy wspólnotowego działania na rzecz zrównoważonego stosowania pestycydów;
- + normy higieny pracy lub normy bezpieczeństwa związane z gospodarstwem rolnym;
- + szczególne doradztwo dla rolników rozpoczynających działalność po raz pierwszy.

Porada dla rolników i grup rolników może obejmować także inne kwestie, w szczególności dotyczące:

- + łagodzenia zmiany klimatu i przystosowania się do niej, różnorodności biologicznej i ochrony wody;
- + wyników ekonomicznych gospodarstwa rolnego w zakresie oddziaływania na środowisko, w tym aspektów dotyczących konkurencyjności (np. krótkie łańcuchy dostaw, rolnictwo ekologiczne, aspekty zdrowotne chowu zwierząt);
- + innych zagadnień, wynikających z potrzeb gospodarstwa rolnego ostatecznego odbiorcy.